

УДК 159.955.1

[https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2023.22\(67\).05](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2023.22(67).05)

СМИСЛОВА АЛОГІЧНІСТЬ У ПРОЦЕСІ МИСЛЕННЯ

Олег Мазяр

доктор психологічних наук, доцент,

професор кафедри соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет імені Івана Франка

10008, Україна, м. Житомир, вул. Вел. Бердичівська, 40

mazuar.oleg2015@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2718-9053>

Анотація

Мета. Статтю присвячено встановленню емпіричного зв'язку смислової алогічності з іншими властивостями мислення. Алогічність визначається як змістовна протилежність суджень, що об'єктивується у суперечних тезах, які не можуть одночасно бути істинними. Автором припускається, що алогічність виступає одним із нижчих рівнів мислення й актуалізується у випадку неспроможності індивіда піднятися до операціоналізації когнітивного матеріалу за допомогою законів формальної логіки. *Методи дослідження:* теоретичні (аналіз процесуальних характеристик мислення); емпіричні («Методика текстових розривів»); математичної статистики (середнє арифметичне, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації, коефіцієнт осциляції, коефіцієнт кореляції, лінійний регресійний аналіз). *Результати.* Математично-статистичний аналіз емпіричного матеріалу показав, що для більшої половини досліджуваних властиве використання алогічних формулювань при побудові смислу. Водночас, кількість таких формулювань є незначною та досить сильно коливається, щоб можна було встановити закономірність їхньої появи. Характерним є те, що кількість алогічних формулювань під час виконання завдання зростає. Алогічні судження мають помірний обернений зв'язок із логічними судженнями. Явище алогічності знижує загальний рівень сформованості смислу, але ця тенденція не є виразною. *Висновки.* Смислова алогічність є спробою скерувати наратив, виявити когнітивну суб'єктність у ситуації, коли судження може бути сформованим лише за принципом протилежності до наявної тези. Алогічність відіграє тактичну роль під час формування загального смислу та виявляється тоді, коли конструктивні формальнологічні шляхи розгортання дискурсу стають недоступними. Завдяки продукуванню алогічності суб'єкт ігнорує той смисл, який є для нього слабо кристалізованим, і переходить до кристалізації оригінального смислу. Це тактична «помилка» на шляху до правильної відповіді. Перспективи подальших досліджень полягають в визначенні зв'язків алогічності з іншими типами суджень, які є концептуальними для формування загального смислу та порівнянні виявів алогічності у різних періодах онтогенезу.

Ключові слова: мислення, смисл, алогічність, суперечність, формальна логіка.

Вступ

Змістовно-процесуальні характеристики мислення вказують на його неоднорідність. Це повсякчас відбивається у порушеннях законів формальної логіки, які об'єктивуються у комунікативних конфліктах і непорозуміннях. Однаково правильно вважати, що закони формальної логіки не відповідають сутності мислення; їхнє неухильне дотримання перешкоджає трансляції тривіального мислення. Ця обставина посутньо ускладнює

методологічні вимоги до вивчення феномену мислення. Спроби його дослідження шляхом виокремлення типовості мислення, видових ознак, класифікацій за певною феноменологічною характеристикою (здебільшого дихотомічної природи) (Карпенко, 2013), додають розуміння структури, властивостей і процесуальності мислення, однак не дозволяють сформулювати цілісну психологічну теорію. Зокрема, дослідниками аналізуються нелінійність мислення (Acar & Runco, 2019), його непослідовність (Petrovic & Žeželj, 2022), неоднозначність (Maciejewski & Klerousniotou, 2020), суперечність (Kao, 2023). Подекуди здійснюються спроби осягти філогенетичну траєкторію розвитку феномену, зокрема, його ймовірну пралогічну форму (Яценко, Галушко, Євтушенко & Манжара, 2020), «магічний» характер (Taylor & Acis, 2021). Квінтесенцією таких розвідок стає висновок про наявність перманентних когнітивних опозицій, які позначаються на смисловій багатозначності судження, неясності думки, алогічності умовисновків, що закономірно перешкоджають процесу розуміння або роблять його неможливим. Невипадково смислова алогічність перебуває у фокусі психотерапії та оцінюється як «когнітивна помилка». Зокрема, ця проблема відбивається у феномені амбівалентності (Priester, Petty & Park, 2007; Song & Ewoldsen, 2015), янусіанівському мисленні (Kao, 2023), груповому ефекті нечутливості до суперечностей (Lin, Zhang & Oyserman, 2022). Наприклад, синкретичне мислення, яке притаманне дітям, фахівці вважають зразком мислительної «недосконалої», тоді як воно, вочевидь, становить філо- й онтогенетичний старт когнітивної діяльності (Taylor & Acis, 2021). У дорослому віці синкретичність мислення помітно нівелюється внаслідок забезпечення достатнього освітнього впливу на інтелектуальний розвиток суб'єкта, але не досягається остаточно (Мазяр, 2020).

Назагал алогічність трактується як поєднання суперечних когнітивних елементів, що відбувається у ситуації когнітивної невпорядкованості, її змістовної невизначеності та перешкод. Разом із тим, набуття відповідного досвіду не забезпечує повного нівелювання когнітивних суперечностей. Ми припускаємо, що алогічність є одним із нижчих рівнів мислення й актуалізується у випадку неспроможності індивіда піднятися до операціоналізації когнітивного матеріалу за допомогою законів формальної логіки (Мазяр, 2019). Чинниками цього можуть стати низький рівень освіченості суб'єкта, дія механізмів психологічного захисту, надміру афективне реагування. У результаті суб'єкт досить часто є нечутливим до власної когнітивної суперечності. Назагал закони формальної логіки у мислительному процесі є дискретними, вимагають високого рівня усвідомленості когнітивного матеріалу.

Разом із тим, алогічність можна вважати значущим кроком уперед у порівнянні з попереднім (базовим) рівнем осмислення когнітивного матеріалу, за якого доступною для суб'єкта є тільки імітація думки іншого, її непринципове розгортання, об'єктивоване у парафразі. Можна сказати, що алогічність стає інверсією імітації мислення іншого. Тобто алогічність слід оцінювати як заперечення/ігнорування наявних когнітивних елементів, скасування можливості їхньої імітації; це спроба «розірвати» думку іншого (вийти з ситуації навіюваності) або власну думку, щоб доступним стало формування нового наративу. Відтак, алогічність може трактуватися двояко. Її діапазон простягається від часткового мисленнєвого незбігу до чіткого мисленнєвого протиставлення, що відбувається через ігнорування основи міркування. З психологічної точки зору, основна функція алогічності – забезпечення когнітивної суб'єктивізації індивіда, який дискретно скасовує/ігнорує навіювання іншого (команди, вказівки, міркування) та здійснює навіювання у відповідь їй, відповідно, демонструє незбіг у судженнях з іншим.

Мета дослідження – проаналізувати феномен смислової алогічності у зв'язку з іншими характеристиками мислительного процесу.

Завдання дослідження: 1) обґрунтувати феномен смислової алогічності у цілісному мислительному процесі; 2) визначити зв'язки смислової алогічності з низкою процесуальних характеристик (імітаційністю, аморфністю, логічністю, ефазивністю) і динамікою мислення.

Методи дослідження

Авторська «Методика текстових розривів» розроблена з метою дослідження процесуальних характеристик мислительної діяльності. Вибір методики обумовлений вимогою аналізувати результат формування смислу та процес розгортання думки, необхідністю зіставляти смислові фрагменти (виявляти їхню узгодженість та суперечність), встановлювати чіткість та раціональність формулювань.

«Методику текстових розривів» можна зарахувати до переліку типових інструментів текстового аналізу мислення (Beauvais, Pfeiffer, Habib & Beauvais, 2020; Dumas, Organisciak & Doherty, 2021; Vrana, Bono, Konig & Scalzo, 2019; Paquet, Cogan & Davis, 2020). Суть методики полягає у тому, що досліджуваному пропонують завершений текст оповідання (побутова історія з виразним смисловим акцентом). Текст складається з 30 речень, де кожне парне речення є пропущеним. Слід зазначити, що використане у дослідженні оповідання становить порівняно високий рівень когнітивної складності, позаяк наявні речення не дозволяють суб'єкту однозначно встановити авторську логіку та вимагають власного розуміння описаної історії на рівні інтуїції та здогадки. Складений досліджуваним текст аналізується з точки зору смислової відповідності авторському тексту, але насамперед – з позиції власної смислової спроможності, тобто раціональної обґрунтованості, внутрішньої узгодженості, послідовності та чіткості суджень.

У форматі розробленої методики, по суті, моделюється своєрідна комунікація, під час якої автор і досліджуваний складають текст оповідання. Фактично це відповідає умовам почергового складання (вироблення) смислу, який відбувається у режимі діалогу. Особливість такої дослідницької процедури полягає у тому, що авторські речення залишаються незмінними; натомість досліджуваний при виробленні смислу оповідання вимушений на них спиратися, адаптувати та коригувати власну думку. Авторські речення одночасно стають підказками та перепонами для розгортання власного дискурсу. Відтак кінцева смислова версія тексту належатиме саме досліджуваному. Певною мірою такий тип завдання тотожний продукуванню асоціацій за наявності семантичного каркасу (Andrews-Hanna, Woo, Wilcox, Eisenbarth, Kim, Han, Losin & Wager, 2022). У такий спосіб вдається дослідити процес формування смислу у ситуації, коли він може варіюватися. Тобто немає єдиного правильного рішення (що дозволило би вивчати рівень розвитку інтелекту), а є можливість виявити своє суб'єктивне розуміння прочитаного, безоцінно розгорнути фантазію, що стає сприятливим підґрунтям для демонстрації тривіального мислення конкретного індивіда.

Відповідно до нашого концептуального розуміння, смислові зв'язки досягаються шляхом імітування, суперечності (алогічності), невизначеності, логічності та ефазивності (кристалізованості) міркування. По суті вони становлять континуум мислення, де імітування виявляє найнижчий рівень суб'єктності (самостійності) та оригінальності (самобутності) судження, а ефазивність – найвищий показник. Відповідно, так званий смисловий коефіцієнт кожного речення вираховується за 5-бальною шкалою: 1 балом вимірюється смислова імітаційність (парафраз); 2 балами – речення з наявною алогічністю щодо попереднього або наступного судження (що, власне, є предметом дослідження); 3 балами позначається смислова аморфність, або змістовна невизначеність, судження; 4 балами оцінюється логічна

відповідність, яка може не збігатися з авторським текстом; 5 балами вимірюються судження, що містять кристалізовані оригінальні смислові конструкції.

Результати дослідження аналізуються в цілому (чи вдалося сформулювати осмислене оповідання) та за його трьома частинами (кожна частина складається з п'яти речень). Аналіз текстових частин, за нашим припущенням, відбиває особливості когнітивної динаміки досліджуваних.

Методологічна слабкість розробленого діагностичного інструмента полягає в об'єктивних труднощах адекватної кваліфікації смислової продукції досліджуваних. Адже інтерпретація суджень здійснюється, відповідно до загальної траєкторії побудови нарративу, що не завжди є доступною для розуміння інтерпретатором. З метою її усунення ми залучаємо для інтерпретації кількох експертів. Порівняно простіше дослідник може оцінити ступінь смислового збігу отриманого продукту з авторським зразком.

Результати та дискусії

Під смисловою алогічністю мається на увазі змістовна протилежність суджень у міркуванні. Це об'єктивується у суперечних тезах, які не можуть виконуватися одночасно, а значить бути істинними. Внаслідок виникнення алогічності нова смислова конструкція виразно не відповідає другому закону формальної логіки – закону суперечності, який стверджує: «Не можуть бути істинними два несумісних висловлювання про один і той самий предмет, що беруться в один і той самий час та в одному і тому ж відношенні» (Суперечності закон, 2002: 617). Тому нове судження не може вважатися таким, що має смисл, принаймні воно є некоректним.

У когнітивному аспекті алогічність трактується нами як однозначно хибний спосіб розв'язку задачі, що виявляється у плутанині її умов; у лінгвістичному аспекті йдеться про переструктурування значення, яке актуалізує протилежні змістовні ознаки; з формально логічної точки зору, алогічність – це звуження обсягу значення денотата шляхом фіксації присутньої неузгодженості його змісту; з позиції семіотики йдеться про синкретичну конфігурацію знакових елементів, що об'єктивується в їхній змістовній суперечності. Смислова алогічність може бути узагальнена виразом «не те» (протилежне). Це робить подальший дискурс неможливим, допоки одна з тез не буде змінена на несуперечну. У семантичному відношенні алогічність тотожна явищу антонімії.

Смислова алогічність функціонально слугує запереченню/ігноруванню певного судження, що у комунікативному процесі відповідає припиненню процесу навіювання з боку іншого. Однак алогічність не можна звести до формули протиставлення «теза-антитеза». Алогічність це не стільки заперечення попередньої тези, скільки її ігнорування. Запереченням вона стає на рівні формально логічної оцінки, але суб'єктивно індивід не фіксує такої суперечності (є нечутливим до неї). Якщо імітаційність судження іншого стає його копіюванням, своєрідним непошкодженим привласненням, то алогічність є повним неприйняттям судження іншого. Тож її доцільно кваліфікувати як інверсію імітації.

В інтрапсихічному аспекті алогічність може бути наслідком інтеріоризації суперечних суджень від різних суб'єктів або одного суб'єкта. Однак значно частіше алогічність стає інструментом створення оригінальної смислової конструкції, в основі якої перебуває прагнення сформулювати нове судження. Це судження в окремих випадках може прямо суперечити попередній тезі. Такий когнітивний прийом вважається помилковим, некоректним, незрілим, неекономним, але його значущість полягає у своєрідному когнітивному зростанні суб'єкта, у спробі кристалізувати власний смисл. У

психофізіологічному аспекті смислова алогічність стає аналогічною скасуванню одних рефлексорних зв'язків і формуванню інших.

В емпіричному дослідженні взяли участь 61 особа юнацького віку. Результати дослідження показали, що середньостатистичний рівень використання смислової алогічності за кількістю речень становить 8%. До смислової алогічності вдавалися 54% досліджуваних. Цей показник вищий відносно феномену імітаційності, що становить 5% речень та спостерігається у 43% досліджуваних, і вищий щодо випадків пропусків речень, яких налічується 2%, що спостерігається у 15% досліджуваних. Тож алогічність можна вважати порівняно більш виразним когнітивним феноменом.

Досліджувані, які бодай одного разу виявляли смислову алогічність, у середньому її застосовували у 15% речень (тобто понад два судження з наявних п'ятнадцяти). Стандартне відхилення (s) показників смислової алогічності у таких досліджуваних становило 8,9%; коефіцієнт варіації (v) – 61%; коефіцієнт осциляції – 175%. У процесі формування смислу для понад третини осіб використання алогічності стало одиничним випадком (39%); ще третина досліджуваних двічі вдавалася до алогічності (33%). Це дозволяє зробити висновок про переважний дискретний характер застосування смислової алогічності. Такі «помилки», з-поміж іншого, слугують своєрідним когнітивним зв'язком (зчепленням) між смисловими елементами оповідання, повертають міркування в інший напрямок.

Назагал у 33 досліджуваних зафіксовано 72 випадки смислової алогічності. У динамічному аспекті фіксуємо 23% випадків алогічних зв'язків у першій частині тексту, 28% – у другій частині, 49% – у третій частині.

Цікавість становить питання співвідношення сформованості смислу оповідань у цілому та в окремих його частинах (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень смислової сформованості

Показники рівня сформованості смислу	Частина тексту			Всього
	I	II	III	
Загальна вибірка	74,4%	72,4%	77,2%	75%
Особи, що використовують смислову алогічність	68,8%	64,8%	67,6%	67%
Зниження рівня осмисленості тексту	5,6%	7,6%	9,6%	8%

Отже, відбувається зростання смислової алогічності (з 23% до 49%), що збігається із невиразним зростанням рівня сформованості смислу (з 74,4% до 77,2%). Закономірно, що сформованість смислу повинна тенденційно знизитися; натомість вона навіть дещо підвищується. Таке підвищення стається завдяки частотному зростанню логічних та ефазивних суджень. Іншими словами, виникають підстави припускати наявність зв'язку між цими формами мислення. Алогічність у даному випадку виступає або як причина (стає каталізатором), або як наслідок кристалізації смислу. Проте, кореляційний зв'язок (r_{xy}) сформованості загального смислу оповідання та смислової алогічності досліджуваних становить -0,53. Це дозволяє зробити припущення про наявність помірного оберненого зв'язку, який вказує, що смислова алогічність пов'язана з певними складнощами у формуванні змісту, точніше, має відношення до зростання безглуздя. Разом із тим, лінійний регресивний

аналіз вказує на невиразний тренд до зниження сформованості смислу в осіб, які демонструють зразки алогічного мислення ($r^2=0,0458$) (рис. 1).

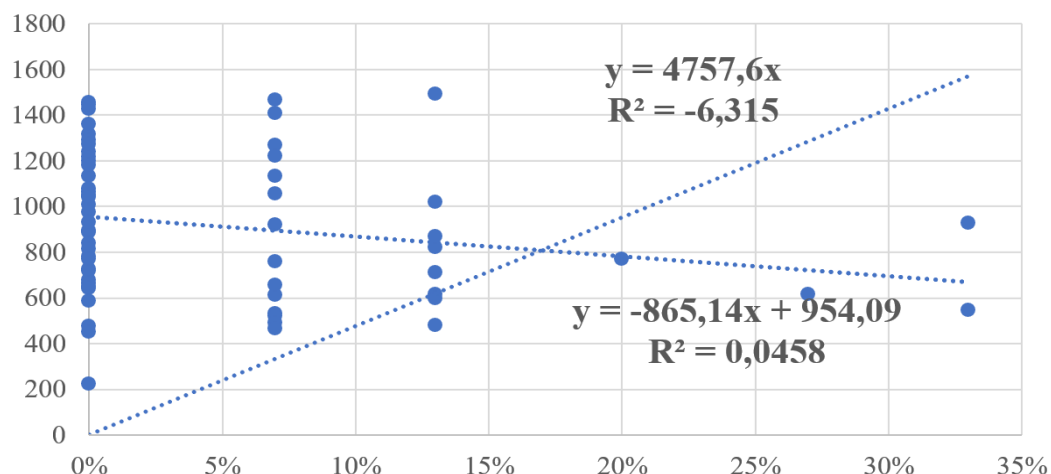

Рис. 1. Лінійний регресивний аналіз смислової алогічності та сформованості загального смислу

Про що можуть свідчити такі вкрай суперечливі результати? Ми припускаємо, що назагал алогічність сприяє нівелюванню «слабкого» змісту, однак, разом із тим, це можна розцінювати як певну когнітивну тактику, яка призводить до якісних стрибків у смисловій кристалізації. Алогічністю скасовується попередній зміст, який є більш аморфним (невизначеним). Це сприяє формуванню більш кристалізованих зразків змісту (міркувань). Втім, ця гіпотеза вимагає уточнення та ретельної перевірки.

На даному етапі дослідження було зафіксовано кореляційний зв'язок явища алогічності зі смисловою імітаційністю, який становить 0,18, зі смисловою аморфністю – 0,37, з логічністю – -0,40, зі смисловою ефазивністю (кристалізованістю смислу) – -0,40. Таким чином, процес утворення смислу перебуває у невиразному оберненому (і суперечливому) зв'язку зі смисловою алогічністю. Тобто алогічність за браком когнітивних ресурсів можна вважати неминучою, але не потужною деструктивною властивістю мислення, яка має важливе стратегічне значення. Ми припускаємо, що алогічність є тактикою суб'єктивізації змісту та його оновлення через процес інверсії (перевертання). У такий спосіб індивід дискретно намагається започатковувати чи скерувати власну траєкторію наративу, логічно завершити його.

Зрозуміло, що алогічність призводить до зниження показників сформованості смислу. Це спостерігається у всіх частинах тексту. Причому спостерігається помірне зростання смислової алогічності від першої до третьої частини оповідання. Ми це пов'язуємо зі спробою досліджуваних «розірвати» авторську логіку тексту, яка їм недостатньо зрозуміла, та нав'язати власний наратив, що частково сформувався у перших двох частинах і прагне до кристалізації (ефазивності) власного смислу. Можна припустити, що половина досліджуваних певною мірою формують паралельний наратив щодо авторської логіки, й у моментах їхнього очевидного незбігу вдаються до алогічності з метою утвердження власного дискурсу. Проте варто зауважити, що така тенденція простежується у випадку підвищеної смислової складності тексту, тобто неочевидності та багатозначності авторської логіки. Відповідно, алогічність стає наслідком дезорієнтації досліджуваних, такою собі умисною чи несвідомою помилкою. У ситуації низької когнітивної складності тексту частота появи смислових алогічностей, скоріше за все, може бути іншою.

Висновки

Смислова алогічність є спробою започаткувати або скерувати наратив, виявити когнітивну суб'єктність індивіда у ситуації, коли судження може бути сформованим лише за принципом протилежності до наявної тези, точніше, її повного ігнорування. Алогічність відіграє факультативну (тактичну) роль під час формування загального смислу та виявляється тоді, коли конструктивні, формально логічні шляхи розгортання дискурсу стають недоступними (простежується помірний обернений кореляційний зв'язок із логічністю та ефазивністю суджень). Завдяки продукуванню алогічності суб'єкт ігнорує той смисл, який є для нього слабо кристалізованим, і переходить до кристалізації оригінального смислу. Це тактична «помилка» на шляху до правильної відповіді.

Перспективи подальших досліджень полягають в: 1) уточненні зв'язків алогічності з іншими типами суджень, які є концептуальними для формування загального смислу; 2) зіставленні проявів алогічності у різних періодах онтогенезу.

Література

1. Карпенко, В.В. (2013). Психологія мислення: феноменологія, процес і детермінанти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 1, 32–42. Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1254>.
2. Мазяр, О.В. (2019). Абсурдність як фундаментальна властивість сприймання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки»*, 3, 30–36. <https://doi.org/10.32999/KSU2312-3206>.
3. Мазяр, О.В. (2020). Особистісний дисонанс: системний аналіз. (Монографія). Житомир : Видавець О.О. Євенок. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31583>.
4. Суперечності закон (2002). В.І. Шинкарук (Ред.). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис. Режим доступу: https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop/page/260/mode/2up.
5. Яценко, Т., Галушко, Л., Євтушенко, І., & Манжара, С. (2020). Пралогічність мислення психолога в контексті глибинно-корекційного пізнання. *Психологія і суспільство*, 4(82), 54–69. <https://doi.org/10.35774/pis2020.04>.
6. Acar, S., & Runco, M.A. (2019). Divergent thinking: New methods, recent research, and extended theory. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(2), 153–158. <https://doi.org/10.1037/aca0000231>.
7. Andrews-Hanna, J. R., Woo, C.-W., Wilcox, R., Eisenbarth, H., Kim, B., Han, J., Losin, E.A.R., & Wager, T.D. (2022). The conceptual building blocks of everyday thought: Tracking the emergence and dynamics of ruminative and nonruminative thinking. *Journal of Experimental Psychology: General*, 151(3), 628–642. <https://doi.org/10.1037/xge0001096>.
8. Beauvais, C., Pfeiffer, N., Habib, M., & Beauvais, L. (2020). Effect of the emotional valence of texts on their understanding and learning new words in grade 5 primary students. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 74(2), 144–155. <https://doi.org/10.1037/cep0000194>.
9. Dumas, D., Organisciak, P., & Doherty, M. (2021). Measuring divergent thinking originality with human raters and text-mining models: A psychometric comparison of methods. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 15(4), 645–663. <https://doi.org/10.1037/aca0000319>.
10. Kao, C.-Y. (2023, Jan. 2). Examining the attribute inheritance in Janusian thinking: An intensional study on the mechanisms of combining opposite concepts. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. <https://doi.org/10.1037/aca0000552>.
11. Lin, Y., Zhang, Y.C., & Oyserman, D. (2022). Seeing meaning even when none may exist: Collectivism increases belief in empty claims. *Journal of Personality and Social Psychology*, 122(3), 351–366. <https://doi.org/10.1037/pspa0000280>.
12. Maciejewski, G., & Klepousniotou, E. (2020). Disambiguating the ambiguity disadvantage effect: Behavioral and electrophysiological evidence for semantic competition. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 46(9), 1682–1700. <https://doi.org/10.1037/xlm0000842>.
13. Paquet, C., Cogan, C.M., & Davis, J.L. (2020). A quantitative text analysis approach to describing posttrauma nightmares in a treatment-seeking population. *Dreaming*, 30(1), 54–67. <https://doi.org/10.1037/drm0000128>.

14. Petrovic, M.B., Žeželj, I. (2022). Thinking inconsistently: Development and validation of an instrument for assessing proneness to doublethink. *European Journal of Psychological Assessment*, 38(6), 463–475. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000645>.
15. Priester, J., Petty, R., & Park, K. (2007). Whence Univalent Ambivalence? From the Anticipation of Conflicting Reactions. *Journal of Consumer Research*, 34(1), 11–21. <https://doi.org/10.1086/513042>.
16. Song, H., & Ewoldsen, D.R. (2015). Metacognitive Model of Ambivalence: The Role of Multiple Beliefs and Metacognitions in Creating Attitude Ambivalence. *Communication Theory*, 25(1), 23–45. <https://doi.org/10.1111/comt.12050>.
17. Taylor, L.D., & Acic, I. (2021). Magical thinking and fans of fictional texts. *Psychology of Popular Media*, 10(1), 21–27. <https://doi.org/10.1037/ppm0000279>
18. Vrana, S.R., Bono, R.S., Konig, A., & Scalzo, G.C. (2019). Assessing the coherence of narratives of traumatic events with latent semantic analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 11(5), 521–524. <https://doi.org/10.1037/tra0000415>.

References

1. Karpenko, V.V. (2013). Psykholohiia myslennia: fenomenolohiia, protses i determinanty [Psychology of thinking: phenomenology, process and determinants]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 1, 32–42 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1254>.
2. Maziar, O.V. (2019). Absurdnist yak fundamentalna vlastyvist spryimannia [Absurdity as a fundamental property of perception]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Zbirnyk naukovykh prats. Seriiia «Psykhologichni nauky» – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Psychological Sciences»*, 3, 30–36 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32999/KSU2312-3206>.
3. Maziar, O.V. (2020). Osobystisnyj dysonans: systemnyj analiz [Personal dissonance: a systemic analysis]. Zhytomyr : Vydavec O.O. Jevenok [in Ukrainian]. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31583>.
4. Superechnosti zakon [The law of contradiction] (2002). In V.I. Shynkaruk (Red.). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk – Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv : Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy : Abrys [in Ukrainian]. Retrieved from https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop/page/260/mode/2up.
5. Iatsenko, T., Halushko, L., Yevtushenko, I., & Manzhara, S. (2020). Pralohichnist myslennia psykholohav konteksti hlybynno-korektsiinoho piznannia [Pre-logical thinking of psychologists in the context of deep-corrective cognition]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology & society*, 4(82), 54–69 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.35774/pis2020.04>.
6. Acar, S., & Runco, M.A. (2019). Divergent thinking: New methods, recent research, and extended theory. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(2), 153–158. <https://doi.org/10.1037/aca0000231>.
7. Andrews-Hanna, J.R., Woo, C.-W., Wilcox, R., Eisenbarth, H., Kim, B., Han, J., Losin, E.A.R., & Wager, T.D. (2022). The conceptual building blocks of everyday thought: Tracking the emergence and dynamics of ruminative and nonruminative thinking. *Journal of Experimental Psychology: General*, 151(3), 628–642. <https://doi.org/10.1037/xge0001096>.
8. Beauvais, C., Pfeiffer, N., Habib, M., & Beauvais, L. (2020). Effect of the emotional valence of texts on their understanding and learning new words in grade 5 primary students. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 74(2), 144–155. <https://doi.org/10.1037/cep0000194>.
9. Dumas, D., Organisciak, P., & Doherty, M. (2021). Measuring divergent thinking originality with human raters and text-mining models: A psychometric comparison of methods. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 15(4), 645–663. <https://doi.org/10.1037/aca0000319>.
10. Kao, C.-Y. (2023, Jan. 2). Examining the attribute inheritance in Janusian thinking: An intensional study on the mechanisms of combining opposite concepts. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. <https://doi.org/10.1037/aca0000552>.
11. Lin, Y., Zhang, Y.C., & Oyserman, D. (2022). Seeing meaning even when none may exist: Collectivism increases belief in empty claims. *Journal of Personality and Social Psychology*, 122(3), 351–366. <https://doi.org/10.1037/pspa0000280>.
12. Maciejewski, G., & Klepousniotou, E. (2020). Disambiguating the ambiguity disadvantage effect: Behavioral and electrophysiological evidence for semantic competition. *Journal of Experimental*

- Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 46(9), 1682–1700. <https://doi.org/10.1037/xlm0000842>.
13. Paquet, C., Cogan, C.M., & Davis, J.L. (2020). A quantitative text analysis approach to describing posttrauma nightmares in a treatment-seeking population. *Dreaming*, 30(1), 54–67. <https://doi.org/10.1037/drm0000128>.
 14. Petrovic, M.B., Žeželj, I. (2022). Thinking inconsistently: Development and validation of an instrument for assessing proneness to doublethink. *European Journal of Psychological Assessment*, 38(6), 463–475. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000645>.
 15. Priester, J., Petty, R., & Park, K. (2007). Whence Univalent Ambivalence? From the Anticipation of Conflicting Reactions. *Journal of Consumer Research*, 34(1), 11–21. <https://doi.org/10.1086/513042>.
 16. Song, H., & Ewoldsen, D.R. (2015). Metacognitive Model of Ambivalence: The Role of Multiple Beliefs and Metacognitions in Creating Attitude Ambivalence. *Communication Theory*, 25(1), 23–45. <https://doi.org/10.1111/comt.12050>.
 17. Taylor, L.D., & Acic, I. (2021). Magical thinking and fans of fictional texts. *Psychology of Popular Media*, 10(1), 21–27. <https://doi.org/10.1037/ppm0000279>
 18. Vrana, S.R., Bono, R.S., Konig, A., & Scalzo, G.C. (2019). Assessing the coherence of narratives of traumatic events with latent semantic analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 11(5), 521–524. <https://doi.org/10.1037/tra0000415>.

SEMANTIC ILLOGICALITY IN THE PROCESS OF THINKING

Oleh Maziar

Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Social and Practical Psychology

Zhytomyr Ivan Franko State University

40, B. Berdychivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10008

mazuar.oleg2015@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2718-9053>

Abstract

Objective. The article is aimed at establishing an empirical connection between semantic illogicality and other properties of thinking. Illogicality is defined as the semantic opposite of judgments, which is objectified in contradictory theses that cannot be true at the same time. The author assumes that illogic is one of the lower levels of thinking and is actualized in the case of an individual's inability to rise to the operationalization of cognitive material using the laws of formal logic. *Research methods:* theoretical (analysis of procedural characteristics of thinking); empirical ("Method of textual gaps"); mathematical statistics (arithmetic mean, standard deviation, coefficient of variation, oscillation coefficient, correlation coefficient, linear regression analysis). *The results.* Mathematical and statistical analysis of the empirical material showed that the use of illogical formulations in the construction of meaning is typical for more than half of the researched. At the same time, the number of such formulations is insignificant and fluctuates quite strongly, so that it is possible to establish the regularity of their appearance. It is characteristic that the number of illogical formulations increases during the execution of the task. Illogical judgments are moderately inversely related to logical judgments. The phenomenon of illogic lowers the overall level of meaning formation, but this tendency is not pronounced. *Conclusions.* Semantic illogicality is an attempt to direct the narrative, to reveal cognitive subjectivity in a situation where the judgment can be formed only on the principle of opposition to the existing thesis. Illogicality plays a tactical role in the formation of general meaning and is revealed when constructive formal logical ways of unfolding the discourse become unavailable. Due to the production of illogicality, the subject ignores the meaning that is poorly crystallized for him/her and moves on to the crystallization of the original meaning. This is a tactical "mistake" on the way to the correct answer. Prospects for further research are to determine the links between illogic and other types of judgments that are conceptual for the formation of the general meaning and to compare manifestations of illogicality in different periods of ontogenesis.

Keywords: thinking, meaning, illogicality, contradiction, formal logic.

Подано 02.08.2023

Рекомендовано до друку 18.10.2023